

Restaureringen af Børsen

Børsen restaureres med respekt for fortiden og visioner for fremtiden

Børsen har været et symbol på handel, erhverv og innovation siden 1600-tallet. Nu står bygningen over for en større transformation, hvor Dansk Erhverv har en klar vision om at ære historien, værne om miljøet og samtidig øge interessen for de klassiske håndværksfag. Dansk Erhverv mener selv, at projektets foreløbige succes skyldes dygtige, danske entreprenører og stor motivation hos de involverede parter.

AF CHARLOTTE LOZNICA

I år er det 400 år siden at Christian 4. kunne fejre opførelsen af Børsen, der dengang fungerede som et storcenter med butikker og forretningsliv. Børsen har lige siden været centrum for handelens interesser, og bygningen regnes for at være et af de fineste eksempler på nederlandsk renæssance i Danmark.

Dansk Erhvervs forgænger købte Børsen af Frederik 7. i 1855. Dengang var bygningen slidt ned og gennemgik en stor renovering.

” Vi er stolte over at have fået lov til at give Børsen sin storhed tilbage. ”

Brian Mikkelsen Adm. direktør for Dansk Erhverv

Nu skal Børsen restaureres igen med nyt kobbertag, helt ny murstensfacade og istandsættelse af de mange sandsten.

Børsens ikoniske, grønne tag er efter 140 år udtjent og skal skiftes. Samtidig er der et grundlæggende byggeteknisk problem med murstensfacaden, der i 1883 blev hugget tilbage og beklædt med dengang moderne, tynde maskinfremstillede tegl. Desværre er den type mursten vandtætte og forhindrer bygningen i at ånde. Den naturlige fugt i muren diffunderer i stedet gennem sandstensudsmykningen, der

derfor nedbrydes hurtigere end normalt. Mange sandsten er altså gået i stykker, og mange sandstensfigurer mangler både næse og mund.

”Vi renser de intakte sandsten for tidens sod og snavs ved brug af laser. Laser er en skånsom metode, der samtidig giver en flot ensartet overflade. Der er ingen originale sandsten tilbage på facaden, men vi har gipskopier af langt de fleste figurer, som vi kan lave nye sandstensfigurer af. De har været opbevaret på lofterne over Københavns Rådhus og Børsen,” forklarer Christian Sestoft, projektleder hos Dansk Erhverv.

Slots- og Kulturstyrelsen har godkendt at skalstene fra 1883 fjernes og erstattes af nye specialfremstillede mursten i renæssancestil, så man igen kan se, at bygningen stammer fra Christian 4's tid. Murværket bliver fuget med original hvid kalkmørtel, præcis som i det originale murværk bag skalstene. Fugen bliver den fine ryg-fuge, der dengang blev brugt på særlige bygninger.

”Vi er stolte over at have fået lov til at give Børsen sin storhed tilbage. Snart kan man igen se at Børsen er opført i nederlandsk renæssancestil af Christian 4.,” siger Brian Mikkelsen Adm. direktør for Dansk Erhverv

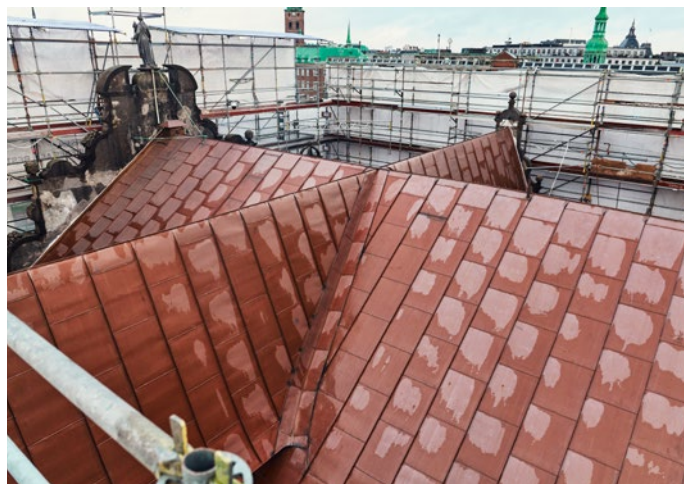

Foto leveret af Dansk Erhverv.

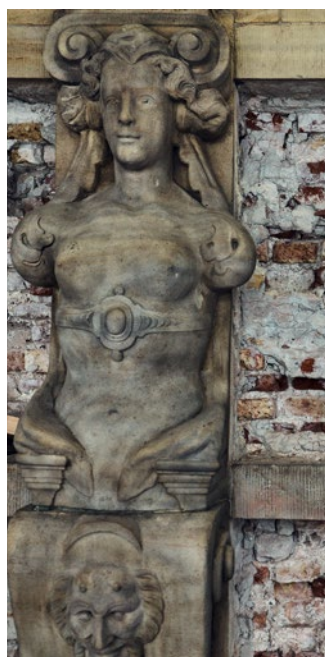

Foto leveret af Dansk Erhverv.

Bæredygtighed og uddannelse som grundpiller

Dansk Erhverv har siden starten af projektet ønsket at bidrage til uddannelsen af flere håndværkere og skabe interesse for de klassiske håndværksfag. Derfor har de anvendt danske entreprenører til alle fag, og fremsat et krav om, at der skulle bruges lærlinge og etableres lærepladser.

”Der er jo mangel på arbejdskraft indenfor de her specialer,

og Børsen er en oplagt bygning at anvende til uddannelse af nye håndværkere. Det har været et parallelt spor og en ambition fra begyndelsen, at denne restaurering kunne få flere til at interessere sig for de klassiske håndværksuddannelser. Og vi kan virkelig mærke, at motivationen er stor blandt de involverede parter, der alle gør en indsats for at bevare Børsens historiske arv og bringe den ind i det 21. århundrede med respekt for de gamle håndværks-traditioner og fremtidens krav om bæredygtighed,” siger Christian Sestoft.

Udover uddannelse har Dansk Erhverv også fokus på bæredygtighed under restaureringen. Det nye kobbertag, som kommer fra Finland, er 100 procent genbrug. På samme måde smeltes det gamle kobbertag om og genbruges.

”Udover at genbruge materialer i videst muligt omfang, så har vi også fokus på, hvor meget CO2 vi udleder under denne restaurering. Vi anvender f.eks. fjernvarme i stedet for olie-fyr på byggepladsen, og vi tænker generelt bæredygtighed ind i processen,” forklarer Christian Sestoft.

Hele projektet udføres i tæt samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen, som løbende godkender de valgte materialer og metoder. Ifølge tidsplanen forventes restaureringen afsluttet senest i 2028

Børsen føres tilbage til renæssancen

Leif Hansen Arkitekter er specialister i at restaurere historiske bygninger med udgangspunkt i deres historie. Virksomheden fører nu Børsen tilbage til sin egen tid.

AF JACOB HILLE

”Once in a lifetime.” Som arkitekt med speciale i at restaurere historiske bygninger er det næsten for godt til at være sandt for Leif Hansen, at han og hans kolleger står i spidsen for at restaurere renæssanceperlen Børsen fra 1624.

”Vi kniber os stadig i armen over, at det er os, der står for denne fantastisk spændende opgave. Vi restaurerer mange historiske bygninger som slotte, herregårde og kirker med den samme tilgang som ved Børsen, hvor vi gør meget ud af kende bygningens historie og det liv, den har levet, til bunds. Bygninger som Børsen har gennemgået forandringer undervejs – nogle gode og andre mindre gode – men ved at kende historien indgående kan vi navigere og lægge en god plan for restaureringen,” fortæller Leif Hansen, arkitekt og indehaver af Leif Hansen Arkitekter.

Virksomheden har udført opgaver på og i Børsen tidligere og arbejder nu på den helt store makeover af Børsens ydre: Det slidte kobbertag og skalstenene på Børsens facader udskiftes.

Skalstenene er et godt eksempel på en mindre vellykket restaurering i 1880'erne, som nu byttes ud med cirka 80.000 håndlavede, kulbrændte mursten, der er en tro kopi af Børsens oprindelige mursten og tillader bygningen at ånde.

”Børsens facade har i dag en fortælling, der ikke er tro mod bygningens renæssancehistorie og er desuden en teknisk dårlig løsning, som ikke er sund for bygningen. Børsen står med fødderne i saltholdigt vand, som trækker op i murene. De yderste blanke skalsten fra 1880'erne og cementmørtlen omkring dem er så tæt, at bygningen ikke kan ånde, og fugt og salt kan derfor ikke trænge ud gennem stenene, men

sætter sig i stedet i og nedbryder sandstensudsmykningen, som Børsen blev opført med. Børsen er en renæssancebygning iklædt et historicistisk skjold, som nu fjernes, så bygningen igen opleves som en renæssancebygning, som samtidig kan ånde,” fortæller Leif Hansen.

Desuden er facaderne udsmykket med 240 hermer og karyatidfigurer, 136 maskefigurer og 86 fordakningshoveder udført i sandsten. Enkelte er formentlig de oprindelige fra 1624, mens andre siden er skiftet ud og tilpasset skiftende stilperioder. 35 hermer og karyatider, tre fordakningshoveder og 25 maskefigurer skiftes ud.

Håndværkerne mangler

Leif Hansen Arkitekter arbejder sammen med håndværkere specialiseret i historiske bygninger, som arkitektfirmaet ved kan håndtere store komplekse restaureringsopgaver.

”Kun få entreprenører kan håndtere så stor en opgave med det nødvendige ambitionsniveau og respekt for bygningernes historik. Meget få kobberfolk, sten-

” Børsen er en renæssancebygning iklædt et historicistisk skjold, som nu fjernes, så bygningen igen opleves som en renæssancebygning, som samtidig kan ånde”

Leif Hansen, arkitekt og indehaver af Leif Hansen Arkitekter.

huggere, murere og tømrere har den ekspertise, og en del af dem nærmer sig slutningen af deres karrierer. Derfor var det en betingelse for at få opgaver på Børsen, at de firmaer gør en ekstra

Kontrasten mellem de nye mursten i midten af Børsens facade og de gamle ved siden af er tydelig. Foto: Leif Hansen Arkitekter.

indsats for at finde nye unge at tage i lære, så deres viden om at restaurere historiske bygninger gives videre til de næste generationer. Vi har jævnligt besøg fra tekniske skoler, hvis elever kan opleve arbejdet på Børsen på tæt hold,” siger Leif Hansen.

Børsen-projektet vækker i det hele taget interesse fra dem, der på sigt skal føre traditionerne og bygningerne videre.

”Vi har haft besøg af arkitektstuderende fra Aarhus og København, så de kan opleve specielle og fantastiske håndværk i håb om, at de tager det med sig, når de selv skal restaurere bygninger i fremtiden. De må gerne synes, at det vil være spændende at arbejde med historien, de traditionelle håndværksfag og materialer i de historiske bygninger, som jo er vores fælles arv,” mener Leif Hansen.

FAKTA

Leif Hansen Arkitekter ejes af Leif Hansen, arkitekt MAA fra restaureringsafdelingen på Arkitektskolen Aarhus.

Virksomheden arbejder primært med at restaurere historiske bygninger som Frederiksborg Slot, Frederiksdal Slot, Lerchenborg og en lang række historiske byejendomme.

Leif Hansen Arkitekter er totalrådgiver for restaureringen af Børsens tag og facader.

Restaureringen af taget og nordfacaden på Børsen skal stå færdig, når bygningen fylder 400 år til efteråret. Sydfacaden skal stå færdig med den samlede restaurering af Børsen i 2028.

Restaureringen er støttet af Den A.P. Møllerske Støttefond, Augustinus Fonden, Aage og Johanne Louis-Hansen Fond, Novo Nordisk Fonden, Realdania, Salling Fondene, Slots- og Kulturstyrelsen, Orient's Fond samt Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond.

Projektet udføres i samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen, som er myndighed for fredede bygninger og har godkendt projektet sammen med Det Særlige Bygningssyn.

Man skal lære bygningens sjæl at kende

Tømrer- og snedkermester Børge Nielsen A/S er med i renoveringen af den historiske bygning Børsen i København. En opgave hvor klassiske håndværksmæssige kompetencer er afgørende for at levere et veludført arbejde, mener Kurt Christensen fra virksomheden.

AF FLEMMING ØSTERGAARD

Tømrer- og snedkermester Børge Nielsen A/S deltager i renoveringen af Børsen som underleverandør til Toft Kobber A/S. Hovedopgaven er at udskifte det gamle underlag fra kobberet.

"Vandindtrængning har betydet, at vi skulle udskifte 19 km brædder. Men der dukker jo andre opgaver op undervejs. Vi skal også reparere de steder i tømmerkonstruktionerne, hvor der er kommet skader i tidens løb. Og vi skal rette de tagflader op, som er blevet skæve," siger Kurt Christensen, tilbudschef i Tømrer- og

Tagflade slibes klar til kobberdækning.

Fotos: Tømrer- og snedkermester Børge Nielsen A/S

snedkermester Børge Nielsen og tilføjer, at arbejdet nu godt og vel er halvvejs.

Respekt for bygningens sjæl

Renovering af trækonstruktioner i historiske bygninger, hvor det oprindelige udtryk er i højsædet, kræver en anderledes tilgang end normalt tømmerarbejde. Enhver

Renoveret kvist klar til kobberdækker.

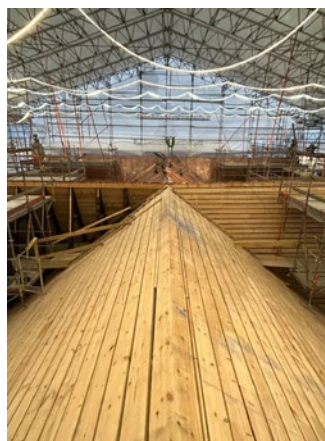
bygning har sin egen historie, og håndværket er oftest udført flere hundrede år tidligere.

"Når man starter på en renovering som denne, så skal man lære bygningen og dens "sjæl" at kende. Hver bygning har sin

” Når man starter på en renovering som denne, så skal man lære bygningen og dens "sjæl" at kende.

Kurt Christensen, tilbudschef i Tømrer- og snedkermester Børge Nielsen A/S

egen historie. Tankerne hos vores håndværkere falder tit tilbage på de håndværkere, der oprindeligt udførte arbejdet og med tanke på den stolthed, de må have haft for deres håndværk. Så det handler om at sætte sig ind i deres tanker og udføre reparationerne med respekt herfor."

Oprettet kip og tagflade.

Tømmerarbejdet skal oftest udføres som snedkerarbejde, når der laves underlag for kobberdækningen. Alle skævheder bliver synlige, da kobberet ikke er mere end et par millimeter tykt. Derfor er det vigtigt, at håndværkerne sætter sig ind i, hvordan konstruktionen var tænkt fra starten. De skal vurdere om eksempelvis eventuelle skævheder skal bevares - eller om det er tidens tand, der har sat sit præg og derfor kræver en tilretning. Blandt udfordringerne er også "smuttere" fra sidste gang, Børsen blev renoveret. Det handler bl.a. om fastgørelser af opretninger og midlertidige løsninger som indvendige tagreder pga. utætheder.

Håndværket føres videre til de unge

"Det er vigtigt for os i virksomheden at have lærlinge og unge svende med på opgaven, så vi kan føre håndværket og traditionerne videre til de næste generationer. Man skal jo huske på, at det vi laver nu, først kommer frem om 3-4 generationer ... og hvem ved, om det er dit tip-tip-oldebarn, der

skal udføre arbejdet næste gang," siger Kurt Christensen og understreger vigtigheden af at bevare den kulturarv, der ligger i de historiske bygninger.

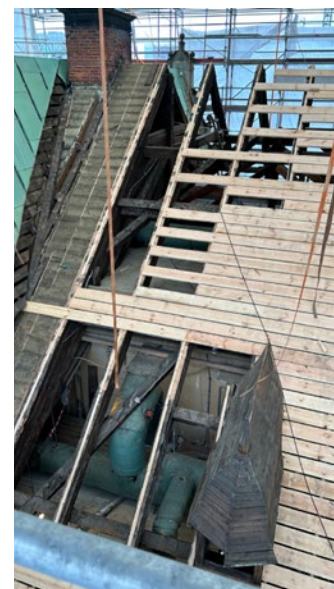
Det klassiske håndværk spænder lige fra reparation af vinduesrammer og udskiftning/restaurering af tømmerkonstruktioner

på ikoniske bygninger som Frederiksborg Slot, Amalienborg og Fredensborg Slot til nye kanonlavetter i egetræ efter de oprindelige tegninger til kanonerne på Kronborg.

Kurt Christensen er generelt imponeret af kvaliteten af det håndværk, som ligger bag de ofte ikoniske bygninger, der har stået i flere hundrede år.

"Generelt så holder de gamle konstruktionsprincipper jo stadig såsom afstivning i et tårn osv. Det er konstruktioner, der har kunnet give sig i storme og overlevet mange naturfænomener i tidens løb."

Tømrer- og snedkermester Børge Nielsen AS har renoveret og restaureret bygninger, der spænder over mere end 800 år. Fra Esrum Kloster fra 1151 til Nationalbanken fra 1978.

Tagflade hovedtag nye planker og opretning.

**TØMRER- OG
SNEDKERMESTER
BØRGE NIELSEN A/S**

Som 2. generation af en familievirksomhed, der bygger på stolte håndværksmæssige traditioner, er vi i dag én af Nordsjællands største tømrer- og snedkervirksomheder med mere end 120 medarbejdere – medarbejdere, der hver dag sætter en ære i at levere et godt håndværk.

Nyt kobbertag på Børsen kræver klassiske håndværksteknikker

Den ikoniske bygning fra 1620'erne skal renoveres, og Toft Kobber A/S står for kobberarbejdet. Kobberarbejdet er nu næsten halvvejs, men den samlede renovering er planlagt til at tage omkring seks år.

AF FLEMMING ØSTERGAARD

Bygningen kan i år fejre 400-års jubilæum og har i mange år trængt til en omfattende renovering. Det hænger sammen med den seneste store renovering i 1879-1883. Her blev det originale murværk fjernet og erstattet af maskinskårne teglskaller opmuret i cementmørtel, hvilket har givet fugtproblemer. Denne renovering har også svækket bygningens renæssanceudtryk, og derfor skal den igangværende renovering tilbageføre bygningen til sit oprindelige udtryk med klassiske håndværksteknikker.

Det omfatter også kobbertagene, som Toft Kobber står for. Virksomhedens team af kobberdækkere udfører mange forskellige opgaver inden for facadedækning og tagarbejde og har stor erfaring med renoveringer af historiske bygninger, som er virksomhedens speciale. Referencelisten omfatter bl.a. Frederiksborg Slot, Frederiksborg Rådhus og en stor række kirker rundt om i landet

Arbejdet med den gamle dækning med kobber er ikke en del af blikkenslageruddannelsen, og derfor gennemgår alle håndværkerne en grundig oplæring og efteruddannelse. Stifter og direktør Brian Toft i Toft Kobber lærte håndværket ved flere ophold i Tyskland i 1990'erne og har siden skrevet bogen 'Kobberdækning siden Christian d. 4.', som er rettet mod bl.a. blikkenslagere, projekterende arkitekter og ingeniører.

Udskiftning af brædder forsinkede arbejdet

Arbejdet på Børsen går ud på, at nedtage alt det eksisterende kob-

ber og lægge en ny belægning på - i alt 4.475 m² kobbertag skal udskiftes. Når man åbner et tag, bliver mange fejl tydelige. Blandt andet har der været store udfor-

” Det er virkelig håndens arbejde at slå med en hammer dagen lang uden at ramme selve tagfladen. Det er der kun få der kan – og så mellem 5.000–10.000 slag om dagen.

Brian Toft, stifter og direktør i Toft Kobber

dringer med de små kviste på taget i forhold til afvanding, som ikke har været tætte. Vandrenderne var en af de store syndere i forhold til vandskader på sandstenene.

Åbningen af taget viste også at brædderne, der egentlig skulle genbruges, skal udskiftes som følge af vandindtrængning. I alt 19 km brædder er i skrivende stund ved at blive monteret, før kobberhåndværkerne kan fortsætte arbejdet.

Kobberrestaureringen skal være afsluttet i efteråret 2024, hvor bygningen skal fejre 400 års jubilæum. Den største udfordring med arbejdet er, at renovering af kobbertage på historiske bygninger er en tidskrævende proces, hvis man vil opnå det rigtige resultat i både udseende og holdbarhed.

”Det er virkelig håndens arbej-

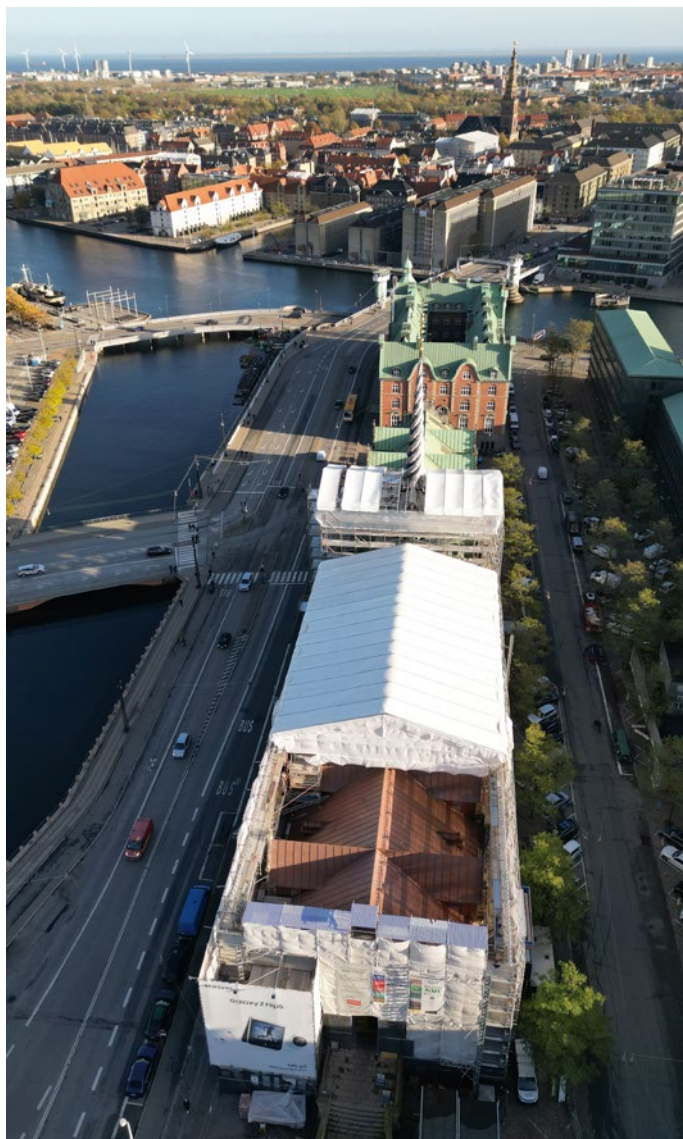

Foto: Toft Kobber

TOFT KOBBER

I hjertet og motoren i Toft Kobber A/S:

Vores privilegium er at få vores dygtige og erfarne svende og lærlinge til at blive endnu bedre. Det bunder i, at medarbejderne får den tid, der skal til. Dette betyder ikke, at der er uanet tid til alt, men alt efter hvor man er i sin personlige udvikling, får man tid til at lære detaljerne rigtigt første gang. Vi er i gang med at efteruddanne 6 medarbejdere, og der kommer 2 lærlinge til i foråret, så vi sikrer at, os 'gamle' kan gå på pension, når vi vil og vide, at 'arven' er videreført.

”Det er der kun få der kan – og så mellem 5.000–10.000 slag om dagen. Toft Kobber har op igennem tiden demonteret både gode og dårlige tage. De gode tage har holdt +100 år og de dårlige tage noget mindre. Her har vi lært, hvordan kobbertaget skal se ud, når det skal holde i +100 år. Det har altid været vores facitliste for at give bygningerne med kobbertage de bedst mulige betingelser,” siger Brian Toft.

5.000 unikke stykker renæssance fra Raadvad til Børsens facade

Raadvad Stenhuggeri er specialiseret i at restaurere slotte og andre historiske bygninger. Virksomheden skaber nye sandsten og udsmykninger til restaureringen af Børsens facader.

AF JACOB HILLE

Raadvad Stenhuggeris ansatte arbejder på en måde i en anden tid. De går i hvert fald tilbage i tiden, når de restaurerer murværk og udsmykninger på Kronborg, det svenske kongeslot Stockholms Slot, Marmorkirken og andre markante historiske bygningsværker.

”Vi er udfordrede af, at der ikke er så meget originalt kildemateriale og slet ikke detaljebilleder af bygningernes oprindelige udseende, fordi de er så gamle. Desuden er de blevet restaureret med tidens udtryk og udformning for 100 eller måske 250 år siden. Hvilke indfaldsvinkler og materialer har de benyttet dengang? Hvilket niveau skal vi tilbage til? Derfor gør vi megen arkæologisk detektivarbejde med research i de få eksisterende skriftlige kilder og besøger bygningsværker fra samme æra, inden vi begynder en restaurering,” fortæller stenhuggermester i Raadvad Stenhuggeri, Peter Michael Jensen.

Aktuelt arbejder virksomheden på en af sine største restaureringsopgaver i Danmark, som er et prestigeprojekt: Nord- og sydfacaderne og deres sandstensudsmykninger på Børsen i København. Den gennemgribende restaurering skal føre renæssancebygningens ydre fortælling og udtryk tilbage til 1624, da Børsen stod færdig.

”På en så gammel bygning er der ikke to gesimser eller to dekorationer, der er ens, så vi kan ikke benytte skabeloner, mål eller forme, for hver bygningsdel er unik og skal udskiftes med en ny, der matcher

den, vi har fjernet. Vi skal rundt om skalstensfacaden for eksempel udskifte cirka 5.000 sandsten, som stort set alle skal tilpasses. I øvrigt er de originale sten ofte i bedre stand end nogle af de sten, som er sat ind ved restaureringer gennem tiden. Sådan et projekt over fire-fem år kræver tålmodighed, ydmyghed, ihærdighed og professionalisme, så vi gør arbejdet godt og grundigt, men også sikrer fremdrift,” mener Peter Michael Jensen.

Raadvad Stenhuggeri har fast fire-fem mand, der skifter gamle sten ud med nye på Børsen. Inden da har fem-ti fagudlærte stenhuggere hugget sandstensmemorerne på værkstederne i Herlev og Gilleleje.

Inspiration på loftet

35 hermer og karyatider, tre for-dakningshoveder og 25 maskefigurer på Børsens facader er så

” Et projekt over fire-fem år som Børsen kræver tålmodighed, ydmyghed, ihærdighed og professionalisme, så vi gør arbejdet godt og grundigt, men også sikrer fremdrift.

Peter Michael Jensen, stenhuggermester, Raadvad Stenhuggeri

medtagede, at de skiftes ud med nye, som stenhuggerne fra Raadvad Stenhuggeri har tilhugget på værkstedet. Til det formål har Raadvad Stenhuggeris detektiver

Foto: Raadvad Stenhuggeri.

været på jagt på jagt efter inspiration i historiske magasiner.

”Vi har fundet afformninger af de originale figurer på Børsens og Københavns Rådhus’ lofter og fået inspiration af originale statuer ved Baldersbæk Plantage i Sydjylland. Med den inspiration har vores klassisk uddannede billedhugger grundlag for at vurdere, hvilke forandringer der er sket med figurerne gennem tiden, og dermed komme tættere på deres originale udtryk,” fortæller Peter Michael Jensen.

Firmaets klassiske billedhugger, Maria Hammerich, har i sin research blandt andet studeret renæssancebyggerier i Belgien og især Holland for at danne sig indtryk af den æras billedsprag.

”Ud fra de eksisterende figurer, research og inspiration støber hun så modeller i gips, som de andre billedhuggere hugger de nye figurer efter. Derfor er forarbej-

det også særdeles grundigt, for de færdige figurer får det udtryk, gipsmodellerne har. Figurerne er vigtige for den strategiske retning, restaureringen har. I tilfældet Børsen er det at føre bygningen tilbage til sin originale udformning,” siger Peter Michael Jensen.

Raadvad Stenhuggeris ansatte er stolte af deres historiebevarende håndværk og opfordrer derfor unge til at gå ind i deres fag. Det samme gør Det Faglige Fællesudvalg for Murer-, Stenhugger- og Stukkaturfaget, som Peter Michael Jensen er medlem af.

Virksomheden har tre lærlinge og håber at få en fjerde her i foråret.

”Vi prioriterer at rekruttere lærlinge, for vores fag er vigtigt at holde i gang, for både bygningerne og vores fag er dele af vores kulturarv, som vi skal værne om. Vi har i branchen reduceret støvgenerne med bedre udsugning og reduceret de tunge løft, så arbejdsmiljøet er blevet bedre og sikrere. Når jeg underviser på grundforløb, opfordrer jeg eleverne til også at se vores vej som en mulighed. Min opfattelse er dog, at 75 procent allerede har besluttet sig for at blive tømrere, blandt andet fordi de vil læse til arkitekt eller ingeniør senere,” påpeger Peter Michael Jensen.

FAKTA

Raadvad Stenhuggeri A/S blev stiftet i 1999 og har afdelinger i Raadvad, Herlev og Gilleleje.

Raadvad Stenhuggeri har 20 fagudlærte stenhuggersvende, tre stenhuggerlærlinge og fem stenmontører ansat.

Stenhuggeriet er specialiseret i at restaurere bygninger, monumenter, slotte og kirker og at genhugge skulpturer og bygningsudsmykninger.

Virksomheden har bl.a. arbejdet på Stockholms Slot, Fredensborg Slot, Amalienborg Slot og Helsingør Domkirke.

Arbejdet på Stockholms Slots facade har foreløbig været i 12 år, og etape 9 af 25 er netop afsluttet.

Børsens nye facade sætter alle faglige kompetencer i spil

Børsen skal i anledningen af sit 400-års jubilæum have skiftet facaden, der skal føres tilbage til den oprindelige renæssance-stil. Karl A. Hansen Entreprise A/S, der er specialister i renoveringer af fredede bygninger, står for den omfattende opgave med at udskifte de gamle mursten, der skal erstattes af omkring 70.000 blødstrøgne mursten.

AF PIA BUNDGAARD HANSEN

Facaden på Børsen skal skiftes. I årene 1879-1883 fik Christian den IV's gamle bygning sidst udskiftet facaden med maskinstrøgne teglskaller opmuret i cementmørtel, som på den tid var et helt nyt materiale i byggebranchen. Facaden svækkede ikke blot Børsens oprindelige udtryk, men har givet et alvorligt fugtproblem, fordi den naturlige fugt ikke kan trænge gennem den vandtætte cementmørtel. I stedet trænger fugten ud gennem sandstensudsmykninger-

Entreprise, og han uddyber:

”De oprindelige renæssancesten har ikke standardmål, så de nye sten leveres i specielle mål. En anden udfordring med arbejdet er, at der er mange sandsten, der omkranser murværket på Børsens facade, så vi kan ikke rense bygningen ned traditionelt, da det vil beskadige sandstenene.”

Respekt for det gamle håndværk

Hos Karl A. Hansen Entreprise er de stolte af at være med til den

”Vi har lærlinge med på opgaven, som vi selv lærer op i alle de gamle teknikker i murerfaget. Teknikker som desværre er ved at gå i glemmebogen.

Kenneth Benzon, byggeleder hos Karl A. Hansen Entreprise

store renoveringsopgave, der løber over en årrække. Projektet kræver håndværksmæssigt snilde og kendskab til gamle teknikker.

”Vi har lærlinge med på opgaven, som vi selv lærer op i alle de gamle teknikker i murerfaget. Teknikker som desværre er ved at gå i glemmebogen. Derfor er det altid ekstra spændende at være med til opgaver på fredede byg-

Foto leveret af Leif Hansen Arkitekter

ninger som Børsen, fordi vi skal have alle vores faglige kompetencer i spil,” siger Kenneth Benzon og uddyber:

”Om mange år kan vores lærlinge vise Børsens facade frem til deres børnebørn og fortælle om arbejdet med at restaurere facaden.”

Karl A. Hansen Entreprise, der har cirka end 50 ansatte, prioriterer at have mellem 3-5 lærlinge, så de gamle håndværksmetoder ikke forsvinder ud af den danske byggekultur.

Karl A. Hansen Entreprise, der lige nu har seks til otte medarbej-

dere på opgaven, begyndte arbejdet på facaden i august 2023, efter alle prøver var godkendt.

Restaureringen af Børsen er blandt andet støttet af A.P. Møllerske Støttefond, Augustinus Fonden, Aage og Johannes Louis-Hansens Fond, Novo Nordisk Fonden og den filantropiske forening Realdania.

FAKTA

Karl A. Hansen Entreprise A/S, der blev grundlagt i 1944, udfører:

Større entreprenørarbejder i total-, hoved-, råhus-, murer- eller fagentreprise

Partnering, reparation samt renovering

Jord-, kloak-, beton- samt murerarbejde

Egenproduktionen omfatter i dag: jord-, beton-, kloak & murerarbejde

Karl A. Hansen Entreprise A/S er medlem af byggaranti ordningen.

www.kah.dk

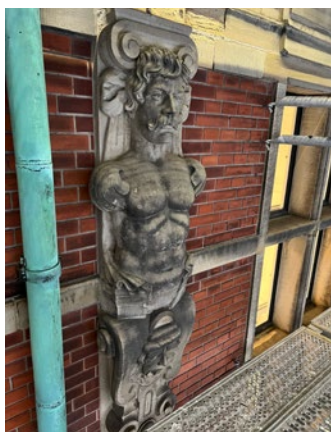

Foto leveret af Leif Hansen Arkitekter

ne eller bliver i konstruktionen, så træværket nedbrydes over tid.

”De gamle facadesten minder lidt om klinker, fordi de kun er omkring 2 cm tykke. I arbejdet med de nye blødstrøgne mursten skal vi fjerne de ødelagte sten i facaden, så der er plads til de nye sten,” siger Kenneth Benzon, byggeleder hos Karl A. Hansen